

УДК 342.9(477)

Н.П. Свиридюк,
доктор юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена питанням гендерної рівності в Україні, зокрема розглянуто нормативно-правове підґрунтя забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків. Акцентовано увагу на деяких міжнародно-правових актах. Зауважено, що національне законодавство забороняє дискримінацію та гарантує в усіх сферах життєдіяльності країни рівні права та можливості як для чоловіків, так і для жінок, що підтверджується, у першу чергу, статтями Конституції України, що має важливе значення для розвитку суспільства.

Ключові слова: гендерна рівність, принцип гендерної рівності, гендерна політика, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, міжнародно-правові акти, законодавство, дискримінація, суспільство.

Стаття посвящена вопросам гендерного равенства в Украине. Рассмотрена нормативно-правовая основа обеспечения равных прав и возможностей для женщин и мужчин. Акцентировано внимание на некоторых международно-правовых актах. Замечено, что национальное законодательство запрещает дискриминацию и гарантирует во всех сферах жизнедеятельности страны равные права и возможности как для мужчин, так и для женщин, что подтверждается, в первую очередь, статьями Конституции Украины и имеет важное значение для развития общества.

Ключевые слова: гендерное равенство, принцип гендерного равенства, гендерная политика, обеспечение равных прав и возможностей женщин и мужчин, международно-правовые акты, законодательство, дискриминация, общество.

Paper focuses on gender equality in Ukraine with a focus on regulatory basis of equal rights and opportunities for women and men. The attention is focused on some international instruments. It is noted that national legislation prohibits discrimination and guarantees in all spheres of the country's equal rights and opportunities for men and women, as it is evidenced in the first place by the articles of the Constitution of Ukraine, which is essential for the development of the society.

Keywords: gender, gender equality, gender policy, ensurement equal rights and opportunities for women and men, international instruments, legislation, discrimination, society.

Соціально-політичні перетворення та реформаційні процеси, які відбуваються в Україні, орієнтовані насамперед на загальнолюдські цінності, серед яких чільне місце займають питання ставлення у суспільстві до жінки і до чоловіка як до рівних особистостей з рівнозначними можливостями та правами в усіх сферах суспільної та державної діяльності.

На сучасному етапі змінюються погляди на статус жінки у суспільстві, змінюються думки про її місце та роль у різних сферах суспільної діяльності та структурах влади. Жінки займають, зокрема, й керівні посади у сфері державного управління, у силових структурах, безліч вчених прекрасної статі можуть пишатися своїми науковими здобутками тощо.

Тому протягом останнього часу в Україні питання утвердження гендерної рівності особливо актуальне та важливе, адже стосується всіх проблем сьогодення. Незалежно від статі декларовані права особистості реально не дотримуються, жінки та чоловіки загалом мають неоднаковий доступ до соціальних статусів, престижу, влади, привілеїв тощо, а ще вимагає переосмислення місця і ролі жінки в суспільстві та їхню рівноправну участь у життєдіяльності всіх сфер держави.

Загалом кожна з країн, орієнтованих на утвердження себе як демократичної, соціальної та правової держави, проводить політику, спрямовану на здійснення та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві. Оскільки справжнє становище жінок суттєво відрізняється від становища чоловіків, то у структурі гендерних стратегій та їх реалізації завжди наголошується на політиці щодо поліпшення становища жінок. Водночас така несправедливість не унеможливорює, а, навпаки, передбачає в структурі гендерної політики оновлення становища чоловіків стосовно формування гендерно якісніших, адекватних потребам сучасності світогляду, поведінки, громадських та державних форм діяльності, додання неадекватності сприймання ними сучасних трансформацій [1, с. 232].

Формування та впровадження політики в Україні щодо рівності чоловіків та жінок закріплені не лише на загальнодержавному рівні, а й конкретизуються у різних сферах суспільного життя. Зокрема, досвід розвинутих країн щодо формування та впровадження гендерної політики свідчить, що створення для жінок широких можливостей для професійного росту, а також забезпечення для них рівних з чоловіками можливостей не лише не послаблює, а, навпаки, підсилює ефективність роботи та підвищує довіру громадськості до органів, у яких працюють жінки.

Нерідко питання гендерної рівності обговорюються на конференціях та семінарах, що проводяться спільно з державними органами, міжнародними та громадськими організаціями. Зазначеній проблематиці присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених-правознавців, які заклали підвалини дослідження прав людини та проблем впровадження гендерної рівності в суспільні відносини, але, незважаючи на фундаментальність проведеної роботи фахівцями різних галузей знань, невирішеними залишаються питання як теоретичного, методичного, так і практичного напрямку щодо забезпечення гендерної рівності. Зокрема, потребує уточнення сутність та деталізація порядку впровадження самого принципу гендерної рівності, а також нормативно-правового підґрунтя забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків, що у своїй сукупності й зумовило актуальність обраної теми статті.

Розглядаючи питання гендерної рівності, зупинимось на аналізі законодавчої бази у сфері гендеру, зокрема на її міжнародно-правових нормах. Так, 10 грудня 1946 року за рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 16 листопада 1946 року на основі ст. 68 Статуту ООН була створена Комісія ООН з прав людини, на яку покладено функції з надання допомоги Економічній і Соціальній Раді ООН (далі – ЕКОСОП) під час виконання нею завдань із захисту прав людини. Цього ж року ЕКОСОП засновано Комісію зі становища жінок, яка у 1974 році почала розробляти Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, основоположною правовою нормою якої стала заборона всіх форм дискримінації щодо них. У 1979 році Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка у 1981 році, після отримання перших 20 ратифікаційних грамот, набрала чинності [2]. У цей період створено Комітет з ліквідації дискримінації щодо

жінок, завданням якого стало спостереження за здійсненням положень Конвенції. 10 грудня 1999 року для підписання відкрито Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок [3], який ратифіковано Україною у 2003 році [4], і запропоновано процедуру для розгляду Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок індивідуальних чи міждержавних скарг створеної Комісії ООН для спостереження за становищем жінок і сприяння реалізації їхніх прав.

Разом з цим, не можна не згадати Декларацію про ліквідацію дискримінації щодо жінок ООН [5]. Цей міжнародний документ, 1967 року ухвалений 22 сесією Генеральною Асамблеєю ООН, спрямовано проти будь-яких форм дискримінації людини за ознакою статі. У Декларації дискримінація за ознакою статі кваліфікується як “злочин проти людської гідності”, а її принципи, основоположні ідеї взято за основу й конкретизовано у вже згаданій вище Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Зокрема, Генеральною Асамблеєю ООН у 1993 році було прийнято важливий міжнародний документ – Декларацію щодо подолання насильства над жінками, у якому вперше офіційно зведено й викладено міжнародні норми щодо насильства над жінками, утверджено засудження насильства над жінками в усіх його формах і проявах. Декларація рекомендує вести інформаційну, просвітницьку та виховну роботу для подолання традиційних стереотипів, ґрунтованих на зверхності однієї статі над іншою, змінюючи цим соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок.

Акцентуючи увагу на чинних міжнародно-правових актах щодо гендерної рівності, насамперед тих, які ратифіковано в Україні, необхідно згадати Пекінську декларацію, яку прийнято у 1995 році на 4 всесвітній конференції ООН з проблем жінок. Декларація проголошує, що в державах має дотримуватись рівність прав жінок і чоловіків у всіх сферах життя; жінки мають розглядатися не лише як об’єкти, але й як суб’єкти змін; кожне суспільство має використовувати модель розвитку з урахуванням гендерного фактору – розширення вибору для жінок і чоловіків на рівних засадах. [6] Зауважимо, що уряди країн-учасниць, які взяли участь у конференції 15 вересня 1995 року у Пекіні, зобов’язалися впроваджувати затверджену під час цього заходу Пекінську декларацію. Це стало реальним поштовхом для активізації державної політики щодо підвищення статусу жінки в суспільстві.

Крім цього, до найважливіших міжнародних актів у сфері гендерних відносин можна віднести Загальну декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року. Генеральною Асамблеєю ООН у 2000 році прийнято документ “Жінки в 2000 р.: рівність між жінками і чоловіками, розвиток і мир у XXI ст.”, а у вересні 2000 року на Всесвітньому саміті ООН підписано, зокрема, і Президентом України, “Пакт розвитку тисячоліття”. Документ містить положення розвитку гендерної рівності, надання повноважень жінкам та окреслено перспективи до 2015 року.

У вересні 2015 року в межах 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбулася подія історичного значення – Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року (далі – Саміт). На Саміті обговорювалася ситуація щодо життя людей в усьому світі та шляхи її поліпшення, зокрема, розглядалися проблемні питання соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енергетичної безпеки, глобального партнерства для розвитку. На Саміті світовими лідерами прийнято нові Цілі

сталого розвитку (далі – ЦСР), які ґрунтуються на восьми Цілях розвитку тисячоліття та з 1 січня 2016 року офіційно вступили в силу. ЦСР включають 17 цілей і 169 конкретних завдань. Ціль 5 “Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат” включає в себе 5 завдань, зокрема:

- повсюдно ліквідувати всі форми дискримінації щодо всіх жінок і дівчаток;
- ліквідувати всі форми насильства щодо всіх жінок і дівчаток у публічній і приватній сферах, включаючи торгівлю людьми, сексуальну та інші форми експлуатації;

- ліквідувати всі шкідливі види практики, такі як дитячі, ранні та примусові шлюби й операції, що калічать, на жіночих статевих органах;

- визнати і цінувати неоплачувану працю з догляду й роботу з ведення домашнього господарства, надаючи комунальні послуги, інфраструктуру та системи соціального захисту і заохочуючи принцип спільної відповідальності у веденні господарства і в сім’ї, з урахуванням національних умов;

- забезпечити всебічну і реальну участь жінок і рівні для них можливості для лідерства на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та суспільному житті;

- забезпечити загальний доступ до послуг у галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров’я та до реалізації репродуктивних прав відповідно до Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку, Пекінської платформи дій та підсумкових документів конференцій з розгляду перебігу їх виконання:

провести реформи з метою надання жінкам рівних прав на економічні ресурси, а також доступу до володіння і розпорядження землею та іншими формами власності, фінансових послуг, успадкованого майна та природних ресурсів відповідно до національних законів;

активніше використовувати високоефективні технології, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, для сприяння розширенню прав та можливостей жінок;

ухвалювати й удосконалювати розумні стратегії та обов’язкові для дотримання закони з метою заохочення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчаток на всіх рівнях [6].

На сьогодні, хоча 17 ЦСР не є юридично обов’язковими, їх дотримуються всі країни світу, а уряди взяли на себе відповідальність і створюють національні умови для їх досягнення. Отже, перед країнами членами-ООН, зокрема і перед Україною, постали нові завдання адаптації визначених на глобальному рівні цілей та їх моніторингу.

Таким чином, у сучасних умовах у світі формується система гендерних норм, спрямованих на ліквідацію розриву в становищі жінки та чоловіка, подолання всіх форм дискримінації щодо статей у всіх сферах суспільного життя. За останні десятки років спеціальні закони з рівних прав і можливостей ухвалено в різних європейських країнах. У руслі цих процесів розвивається й Україна.

Так, національне законодавство забороняє дискримінацію та гарантує у всіх сферах життєдіяльності суспільства рівні права та можливості як для жінок, так і для чоловіків.

Підтвердженням цьому є статті Конституції України – основного документу держави, що має найвищу юридичну силу та становить першооснову законодавства, – які закріплюють положення щодо рівності жінок і чоловіків в усіх сферах життя, що має важливе значення для розвитку суспільства, зокрема в діяльності органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків

та жінок. Зокрема, норми Основного Закону України наголошують на наданні жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї тощо. Загалом принцип рівності є підґрунтям всіх статей Конституції України, які регулюють політичні, соціально-економічні та інші права людини. [8] Разом з цим, існує формальний підхід до розуміння гендерної рівності, а закріплення рівності в правах не розв'язує проблеми забезпечення реальної рівності прав і можливостей жінок та чоловіків. Це підтверджується тим, що хоча й жінки отримали рівні права з чоловіками, але не ліквідовано всіх видів дискримінації щодо жінок, не надано рівних можливостей для реалізації однакових прав для представників обох статей у різних сферах суспільного життя.

З метою досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, які надані їм Конституцією і законами України, 8 вересня 2005 року прийнято спеціальний цільовий нормативно-правовий акт щодо державного забезпечення гендерної рівності – Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” [9]. Закон містить визначення основних понять, зокрема таких, як “рівні права жінок і чоловіків”, “рівні можливості жінок і чоловіків”, “дискримінація за ознакою статі”, “гендерна рівність” тощо, та визначає основні напрями гендерної політики (ст. 3), серед яких: утвердження гендерної рівності, недопущення дискримінації за ознакою статі; виховання і пропаганда серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі. Звертаємо увагу, що хоча Закон доволі невеликий за обсягом, але він містить положення щодо механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та відповідальності за порушення законодавства України у зазначеній сфері.

У цьому аспекті корисним є прийнятий 6 вересня 2012 року Закон України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”, який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина [10]. Не можна не згадати Закон України “Про попередження насильства в сім’ї”, який визначає правові та організаційні основи попередження насильства в сім’ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім’ї [11].

Зауважимо, що принципи гендерної рівності закріплені й у інших законах та кодексах України, зокрема у Кодексі адміністративного судочинства, Цивільному процесуальному кодексі, Кримінальному процесуальному кодексі, Сімейному кодексі України; законах “Про вибори народних депутатів України”, “Про службу в органах місцевого самоврядування”, “Про державну службу”, “Про політичні партії в Україні” тощо.

Крім зазначених нормативно-правових актів, положення щодо проблематики забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків закріплені у затверджених постановами Верховної Ради України Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім’ї та жінок (05.03.1999) та рекомендаціях парламентських слухань: “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” (12.07.1995); “Становище жінок в Україні: реалії та перспективи” (29.06.2004); “Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства”

(22.03.2007); “Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи” (27.06.2007) тощо.

З метою впровадження гендерних підходів у всі сфери життєдіяльності держави видано Укази Президента України від 25 квітня 2001 року “Про підвищення соціального статусу жінок в Україні” від 26 липня 2005 року та “Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”. 27 грудня 2010 року постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року.

16 жовтня 2013 року з конструктивним обговоренням відбулися парламентські слухання на тему: “Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення”. Учасниками парламентських слухань акцентовано увагу на проблемних питаннях гендерної рівності, зокрема щодо реалізації соціально-економічних прав жінок. Зазначалося, що в нашій країні проблему дотримання рівності прав жінок і чоловіків можна розділити на кілька напрямів: можливість працевлаштування для жінок та рівень заробітних плат; представництво жінок в органах державної влади та політиці; та один з найбільш болючих – це факти проявів домашнього насильства щодо жінок. Заслуговує на увагу думка, яка прозвучала на слуханнях про те, що “реальним виміром удосконалення законодавства у сфері гендерної рівності в Україні має стати збільшення участі жінок у суспільно-політичному житті країни, їх представництва у бізнесі та органах державної влади всіх рівнів”. На слуханнях наголошувалось на необхідності дотримуватися принципу забезпечення гендерної рівності під час призначення, формування кадрового резерву на заміщення посад державних службовців, а також здійснювати просування їх по службі із забезпеченням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; розробити та впровадити механізм економічного стимулювання роботодавців на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у всіх сферах трудової діяльності тощо [12].

У цьому ж році затверджено Державну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, в якій передбачено завдання і заходи, шляхи і способи розв'язання проблеми [13].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року [14], відповідно до якої затверджено Національний план дій щодо реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (утвердження гендерної рівності) на період до 2016 року. Крім цього, на виконання міжнародних зобов'язань відповідно до основних міжнародних договорів у сфері захисту прав людини та з метою удосконалення механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя українського суспільства та впровадження європейських стандартів рівності 5 квітня 2017 року схвалено Концепцію Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Документ виявляється нагальним та вкрай важливим для соціально-економічного розвитку Української держави, для реалізації прав людини та самореалізації особистості, а також європейської інтеграції України [15].

Таким чином, як вбачається із наведеного, Україна взяла на себе зобов'язання щодо впровадження гендерної політики в усі сфери суспільного життя країни. Норми, які спрямовані на регулювання суспільних відносин в сфері гендеру, містяться у надзвичайно великій кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили та галузевої належності, а також загалом гендерно збалансовані.

Однак слід зазначити, що національне законодавство має певні недоліки, зокрема неузгодженість норм та їх декларативний характер, а певні норми містять приховану або навіть явну дискримінацію. Крім цього, досі залишаються недосконалими чинні механізми та інструментарії забезпечення гендерної рівності в Україні, залишаються нагальними питання, пов'язані з необхідністю кардинального покращення політики й практики утвердження гендерної рівності та підвищення гендерної культури в українському суспільстві, а також проведення заходів з підвищення обізнаності державних службовців у положеннях гендерного законодавства.

На сьогодні актуальними є завдання, які мають вирішуватися спільними зусиллями органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Зокрема, одним із головних завдань є подальше вдосконалення відповідної національної нормативно-правової бази та адаптація законодавства України до кращих світових стандартів у сфері забезпечення гендерної рівності; впровадження гендерних підходів у діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Разом з цим, зауважимо, що все населення України зацікавлене, щоб діяльність держави в усіх сферах була продуктивнішою та зваженою в інтересах чоловіків і жінок. А для цього конче потрібно, щоб жінки брали безпосередню участь у прийнятті рішень щодо різних сфер життєдіяльності держави. Якщо природа вирішила, що чоловік та жінка мають йти поруч, то разом вони повинні бути на всіх рівнях – тоді можна сподіватися, що у нас буде злагоджене та гармонійне суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи теорії гендеру : навч. посібн. – К. : “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : Міжнародний документ від 18 груд. 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_207
3. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : Міжнародний документ від 6 жовт. 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_794
4. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок : Закон України від 5 черв. 2003 р. № 946-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/946-15>.
5. Декларация о ликвидации дискриминации в отношении женщин принята резолюцией 2263 (XXII) ООН от 7 нояб. 1967 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_386.
6. Цілі сталого розвитку 2016-2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
7. Пекінська декларація : Міжнародний документ від 15 верес. 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_507.
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 верес. 2005 р. № 2866-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.
10. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5207-17/paran6#n6>.
11. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листоп. 2001 р. № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.
12. Про парламентські слухання на тему: “Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення” від 16 жовт. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246769853.

13. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 верес. 2013 р. № 717 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.

14. Концепція Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Розпорядження Кабінету Міністрів від 21 листоп. 2012 р. № 1002-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1002-2012-%D1%80>.

15. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2017 р. № 229-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-%D1%80>.

Отримано 16.06.2017